

De Luchtenborgh

door Geert Volders

De aan het riviertje de Ruiten-Aa gelegen Luchtenborgh was lange tijd het markantste bouwwerk in het Westerwoldse dorpje Veele. Het gebouw was zo opvallend, dat het vrijwel altijd door cartografen werd vermeld op landkaarten. Duidelijke afbeeldingen van de Luchtenborgh zijn niet bekend. In de gevechten van april 1945 ging de Luchtenborgh in vlammen op. Waar de Luchtenborgh zijn naam aan dankte is niet duidelijk. In de achttiende eeuw woonden enkele mensen met de familienaam Luchtenborgh in Veele. Er is echter geen bewijs voor een direct verband tussen het gebouw en de gelijknamige familie. Over de Luchtenborgh weten we dan wel betrekkelijk weinig, maar een aantal markante eigenaren hebben hun sporen in de archieven achtergelaten.

In 1880 bezocht de landschapsschilder Johannes Warnardus Bilders (1811-1890) Westerwolde. Aldaar maakte hij ook deze tekening die de titel 'Te Veele' mee kreeg. Aan de achterzijde van het werk is te lezen dat het 'Landgoed van een Herenboer te Westerwolde' voorstelde. Aangezien de Luchtenborgh

bij uitstek dé 'herenboerderij' van Veele is geweest, is het mogelijk dat Bilders het markante bouwwerk hier heeft vastgelegd. Beeld: foto door auteur.

Piccardt

Op 9 augustus 1690 kreeg Veele er een bijzondere inwoner bij. Op die dag verkocht Wubbe Renweringh aan Lowijs Johannes Piccardt¹ 'sijne behusinge met tuine, geboomte en heidvelt omtrent Veele gelegen de Luchtenborgh genaemt'. Renweringh was in het bezit gekomen van de woning na het overlijden van zijn broer en aangezien hij zelf op het oude erve Renweringh woonde, kon hij zijn broers woning verkopen. Piccardt was geen geboren inwoner van Veele en al evenmin van Westerwolde. Zijn vader was de bekende geschiedschrijver Johan Piccardt (1600-1670) en zijn moeder stamde uit het geslacht Van Brederode.² Piccardt zag in Egmond aan den Hoef het levenslicht, de plaats waar zijn vader op dat moment als predikant werkzaam was. Enkele jaren later verhuisde het gezin naar Rolde en later naar Coevorden. Lowijs Piccardt werd rond 1680 aangesteld als ontvanger (penningmeester) van de Heerlijkheid Wedde en Westerwoldingerland. Dat betekende dat hij onder andere belastingen moest innen.

Toen Theodorus Beckeringh in de 18^e eeuw het gewest Groningen karteerde, nam hij ook de 'Lugtenborgh' op in zijn werktekeningen. De benaming 'Klein Piccardijen' is afgeleid van de familie Piccardt. Beeld: R. Reinders ed., *De atlas van Beckeringh* (Zwolle 2016) 267.

Rond 1690 vermoedde men in Den Haag dat Piccardt dit niet geheel correct deed en daarom wilde men Piccardt in Den Haag aan een verhoor onderwerpen. Toen in 1691 in Den Haag een commissie werd samengesteld om de vestingwerken in Oost-Groningen te inspecteren, werd aan deze commissie de toen 21-jarige mr. Matthijs Beelaerts toegevoegd. Dankzij zijn verslaglegging weten we wat er met Piccardt gebeurde. In Oudeschans aangekomen werd de commissie door Piccardt verwelkomd. De niets vermoedende Piccardt werd aldaar gearresteerd en hem werd medegedeeld dat hij voor ondervraging naar Den Haag gebracht zou worden. Daarop vroeg Piccardt om toestemming om naar zijn woning in Veele – de kort te voren aangekochte Luchtenborgh – te mogen gaan om nog enkele zaken te regelen. Onder bewaking kreeg hij toestemming om naar zijn woning af

te reizen. Op een onbewaakt ogenblik wist hij aan zijn bewakers te ontkomen. De daaropvolgende dag meldde hij zich in beschonken toestand weer bij de Haagse commissieleden. Omdat hij niet 'in zijn oude jaeren als een ballinck om te swerven' wilde, had hij zich bedacht en besloten zich toch in Den Haag te laten verhoren. In de tussenliggende tijd had hij echter wel kans gezien een aanzienlijke som geld en goederen bij vrienden onder te brengen, onder andere bij dominee Franck van Vriescheloo. Een aantal van Piccardts vrienden werd voor korte tijd gevangen gezet in Bourtange. Natuurlijk werd ook Piccardts behuizing in Veele aan een grondig onderzoek onderworpen. Bij de Luchtenborgh aangekomen trof men Piccardts zuster Agnieta in bed aan, want zij was 'swaer krank'. Ondanks de aanwezigheid van de 'zieke' Agnieta werd het bed wel aan een onderzoek onderworpen en met resultaat! Evenals onder de turfvoorraad en in de regenbak, werd ook in het bed van Agnieta Piccardt een som geld aangetroffen. Zelfs 'in 't besaijde landt' werd nog geld gevonden. Saillant detail: Beelaerts meldde dat in de Luchtenborgh ook een aantal familieportretten hingen. Eén daarvan was met een 'masquer voor 't aensicht, om reden dat hij [Lowijs?] de fraijste niet was'. Hoe het Piccardt na zijn arrestatie is vergaan is onbekend.³

Agnieta Piccardt overleed op 6 april 1719 op de Luchtenborgh. Zij was in Coevorden getrouwd met luitenant Diderick van der Merwede, die daar reeds in 1753 was overleden. Nadat ook haar tweede echtgenoot was overleden was Agnieta bij haar broer in Veele gaan wonen. Na Lowijs Piccardts vertrek uit Veele kwam de Luchtenborgh in het bezit van Agnietas kleinkinderen, de familie Van der Merwede. Van een aantal leden van deze familie is bekend dat zij voor korte of langere tijd op de Luchtenborgh woonachtig waren en werden daardoor onder andere lidmaat van de kerk te Vlagtwedde. Zo trouwde Adriana Titia van der Merwede in 1712 in Vlagtwedde met Regnier D'Dreus die kort te voren het richterampt van Westerwolde bekleedde. De Luchtenborgh bleef tot 1755 in het bezit van de familie Van der Merwede.

Den 7. ioter. Zijn gecopuleert de Hoogh
 wijfe en Erecht-Teften Heer
 Myn Heer
 Regnier D' Dreus gecommitteerde
 wegens de provincie van staadt
 en lande in de generaliteijts
 Reckenkaemer van de Haagh Groningen.
 En de Hoogh Edele en welgebooren
 juffer Me juffer
 Adriana Titia van der Merwede
 van Veele.

In het trouwboek van de Kerkelijke gemeente Vlagtwedde werden 'Mijn Heer Regnier D'Dreus' en 'Me juffer Adriana Titia van der Merwede van Veele' als echtbaar geregistreerd.

Schiphorst

Op 13 december 1755 werd de in Appingedam geboren Doctor Sicco Schiphorst de nieuwe eigenaar van de Luchtenborgh. Voor 2250 Carolusgulden had Schiphorst de markante woning in Veele aangekocht.

Behuising en schuure met de behovingen met rondom liggende landerijen en lanen met bomen en plantagien, staande en gelegen bij Veele, N. [Noordzijde] Berent Jolinge / O. [Oostzijde] de rivier de Aa, te weten van Beerent Jolings toegemaakte tuin over de Heereweg [de huidige Wedderstraat], ten zuiden oplopende tegen de gegraven sloot ten zuiden van het verkochte bij de Heereweg langs lopende/ Z. [Zuidzijde] de Heerewegh / W. [Westzijde] de agterste weg naar de Esch; (...) Met nog daarboven de gerechtigheid [Aandeel] van 1 ½ waartal in de boermarke te Veele,⁴

Lang heeft Schiphorst echter niet kunnen genieten van zijn aankoop. Het was een gedwongen verkoop, want Schiphorst was op dat moment reeds overleden en hij liet zijn erfgenamen de nodige schulden na. Amelia van der Merwede, de vroegere eigenares van Luchtenborgh, had nog 1000 gulden tegoed van Schiphorst. Burgemeester Van Swinderen van Groningen moest eenzelfde bedrag van de erven Schiphorst terug zien te krijgen. Daarnaast waren er ook nog een aantal dorpsgenoten in Veele bij wie Schiphorst schulden had gemaakt. Roelf Koerts had vanwege 'arbeidsloon met peerden en wagen geleverde rogge en haver' nog bijna 50 gulden tegoed. Beerent Sanders had als bode nog bijna 2 jaarlonen tegoed. Mogelijk was de levensstijl van Schiphorst oorzaak van zijn vele schulden. Diverse diensten, maar ook bier, wijn, kaas en vlees werden veelal aangeschaft zonder het direct te betalen. De bemiddelde schoonfamilie van Schiphorst heeft waarschijnlijk bijgedragen om de ruim 15.000 gulden aan schulden af te lossen. Consequentie was wel dat de Luchtenborgh verkocht moest worden.⁵

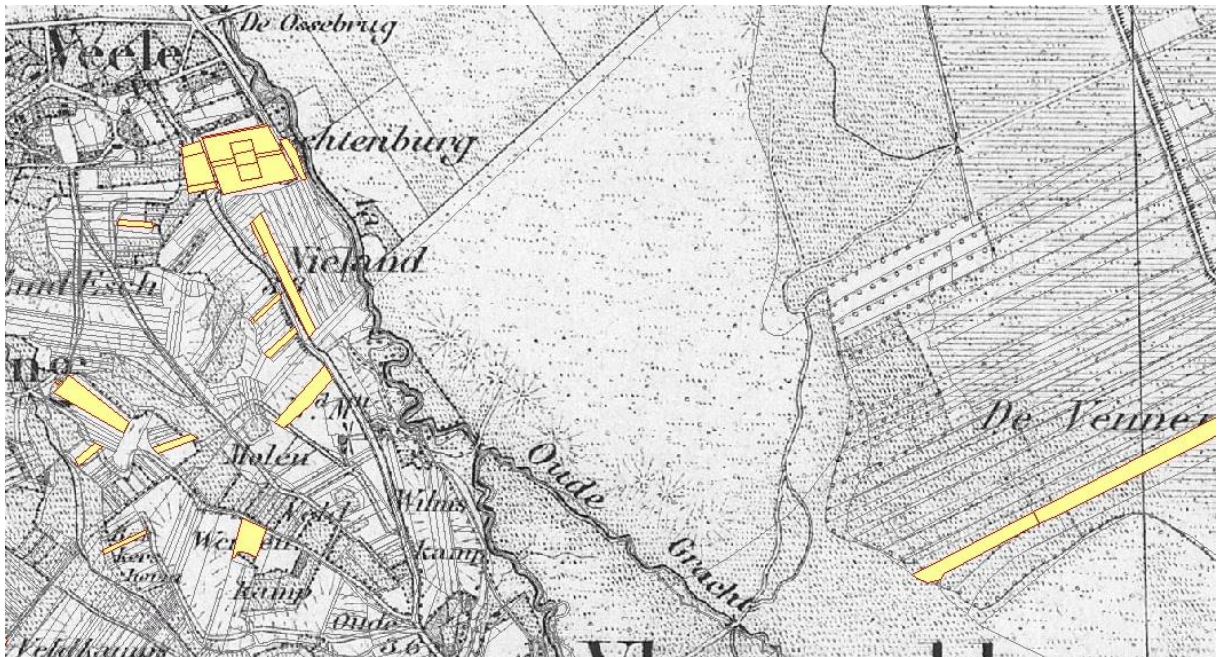
Familiebezit

Voor slechts 1355 Carolusgulden was de in Vlagtwedde geboren chirurgijn Sijmon Roelfs Oosterveld de nieuwe eigenaar van de Luchtenborgh geworden. Daaruit blijkt dus dat de erven Schiphorst een aanzienlijk verlies leden bij deze min of meer gedwongen verkoop. Als chirurgijn trok Oosterveld de tanden en kiezen van zijn dorpsgenoten en hij zette botbreuken. Inwendige operaties werden veelal overgelaten aan geneesheren/doktoren. De drie kinderen van Oosterveld groeiden op in Veele. Toen Sijmon Oosterveld in 1793 overleed, werd diens enige zoon Roelf de opvolger op de Luchtenborgh. Roelf Oosterveld was evenals zijn vader chirurgijn. Hij trouwde met Geertje Roelfs Besseling, een dochter van een vooraanstaande Onstwedder boerenfamilie. In 1809 stonden de zaken van de familie Oosterveld er niet bepaald rooskleurig voor. Op bevel van de rechter van Westerwolde werden hij en zijn vrouw vanwege hun verkwistende levensstijl en ter voorkoming van verdere ruïnering onder curatele geplaatst. De situatie werd verergerd doordat het Roelf Oosterveld ook nog eens werd verboden als chirurgijn werkzaam te blijven.⁶ Kort voor zijn overlijden in 1811 verkocht hij de Luchtenborgh aan zijn schoonzuster Alke Roelfs Besseling. Zij was al op jonge leeftijd weduwe geworden van Geert Tonnis Alting. Toen zij ruim veertig jaar na zijn dood kwam te overlijden werd haar jongste dochter Geertruid de opvolgster op de Luchtenborgh. Geertruid was in 1826 getrouwd met Roelf Jacobs Trenning. De uit Laude afkomstige familie Trenning was – zoals de familie Besseling in Onstwedde – één van de meest vooraanstaande families in het kerspel Sellingen. Met de Luchtenborgh had de familie eveneens 3 ½ waardeel in de boerschap van Veele.

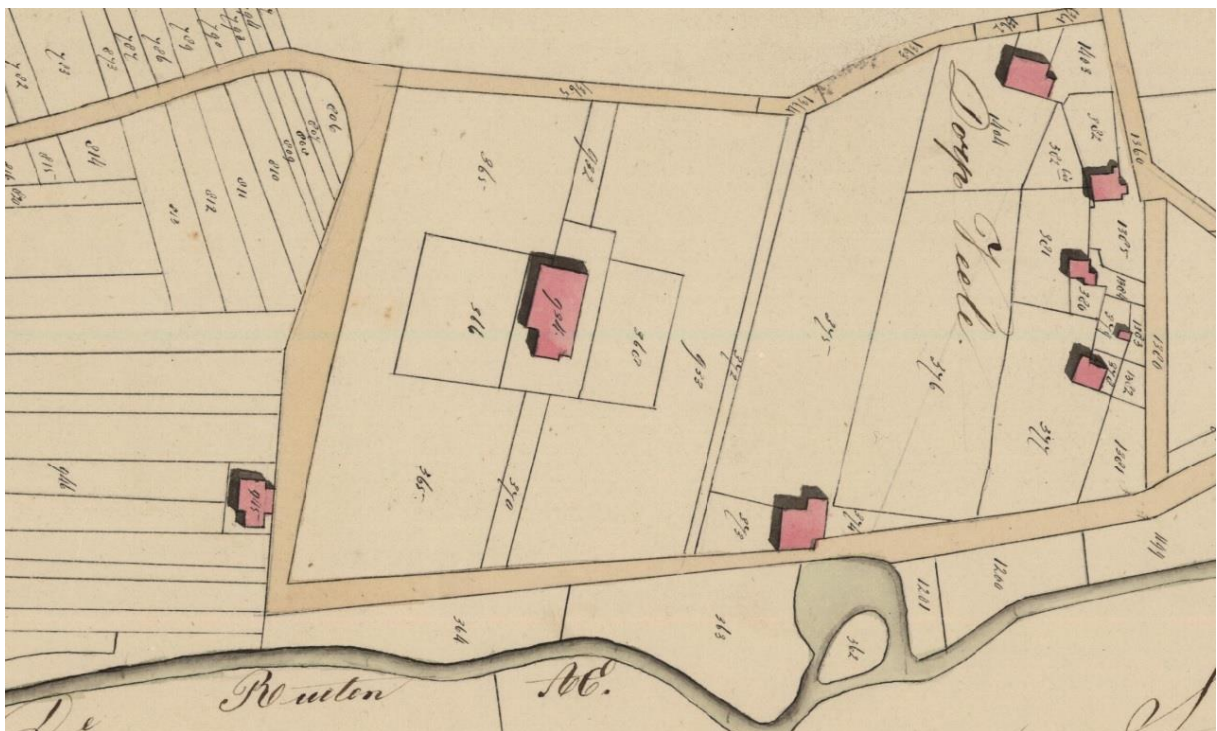
Trenning wist zijn aandeel nog uit te breiden door 1 waar te kopen van de familie Scholts. Door deze aankoop had de familie Trenning het grootste aandeel in boermarke van Veele toen deze enkele jaren later verdeeld moest worden. Het is dan ook niet verwonderlijk dat het particuliere bezit in de daaropvolgende decennia onverminderd groot bleef. Na het overlijden van Geertruid Trenning-Alting kwam de Luchtenborgh in 1868 in bezit van haar neefje Roelf Jakobs Trenning. In de daaropvolgende decennia werden er nog enkele keren aanpassingen aan de woning gedaan. Berend Trenning volgde zijn vader in 1908 op als eigenaar van de Luchtenborgh. Hij was in 1945 met zijn echtgenote Alke Stroeding de laatste bewoner van de Luchtenborgh. Bij de zwaar bevochten bevrijding van Veele ging de boerderij in vlammen op. Enkele weken later overleed Berend Trenning. Op het perceel waar ooit de statige Luchtenborgh stond, werd kort daarop een klein woninkje

gebouwd.⁷ Vrijwel niets herinnert vandaag de dag aan het markante bouwwerk dat daar ooit heeft gestaan. De vele verhalen rondom de bewoners zijn gelukkig wel bewaard!

In 1832 was Alke Besseling, weduwe Alting, de eigenares van de Luchtenborgh en vele percelen landbouwgrond in Veele. Ook in de Veelvennen (geheel rechts) lagen enkele percelen grond. Beeld: HisGis bewerking.

Op deze kadastrale kaart uit 1861 is de opmerkelijke vorm van het terrein rondom de behuizing Luchtenborgh: strakke lijnen in blokvorm. Aan de noordzijde van de woning was een boomgaard en aan de zuidzijde een tuin. Bouwland omringde het geheel. Aan de Ruiten-Aa was nog een stuk bos dat eveneens eigendom was van de bewoners van de Luchtenborgh. Beeld: RHC GrA, Tg. 817, inv.nr. 3295.132 (uitsnede).

---

¹ De familienaam werd en wordt op diverse manieren gespeld, onder andere als Picardt en Pickaert.

² M.A.W. Gerding, *Johan Picardt (1600-1670) Drenthe's eerste geschiedschrijver* (Assen 1997).

³ J.W. Hiskes, 'Pickardt opgepakt', *Westerwolde 1* (1981) 12-14. C.J. en R.M.A. Wegman, *Westerwolders en hun woningbezit. Het kerspel Vlagtwedde deel II de gehuchten* (Wierden 1994) 228, 229.

⁴ Transcriptie uit: Wegman, *Westerwolders en hun woningbezit*, 226.

⁵ G. Luth, 'De schulden van dr. Sicco Schiphorst, Veele, 1761', *Westerwolde 2* (1997) 39-53.

⁶ RHC GrA, Tg. 732 Gerechten in Westerwolde en Bellingwolde, inv.nr. 1029 Register 1803-1810.

⁷ Gegevens afkomstig uit het Register 71 van het Kadaster, middels kadaster-archieffviewer.